

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

Save the Children

STAV

MREŽE OMBUDSMANA ZA DECU JUGOISTOČNE EVROPE

"Virtuelna realnost - realne mogućnosti, opasnosti i izazovi"

usvojen na Tematskom sastanku Mreže ombudsmana za decu Jugoistočne Evrope, 05. 12. 2014. godine u Beogradu

Ombudsmani za decu Jugoistočne Evrope izražavaju duboku zabrinutost povodom učestalih pojava zloupotrebe i zlostavljanja dece na internet prostoru. Ombudsmani podstiču i štite slobodu izražavanja deteta, pravo deteta da traži, prima i pruža informacije i ideje, kao i pravo na pristup informacijama i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, ali i naglašavaju da su deca često izložena najrazličitijim, često brutalnim oblicima nasilja, zlostavljanja i eksploatacije, urušavanju ugleda, povredama dostojanstva ličnosti, zadiranja u privatnost i ugrožavanju pravilnog rasta i razvoja, a u nekim slučajevima i detetovog života i zdravlja.

Sadržaji štetni po decu i njihov pravilan razvoj potpuno su dostupni detetu, a njihovom broju obrnuto je proporcionalan broj dostupnih i efikasnih aktivnosti zaštite od takvog sadržaja.

Specifičnost internet prostora i njegova sve veća dostupnost zahteva i specifične mere zaštite od zloupotreba. Broj dece korisnika interneta stalno se povećava i sve je mlađi uzrast dece koja imaju slobodan i neograničen pristup internetu. Mehanizmi kojima će se štetni sadržaji deci učiniti nedostupnim nisu uspostavljeni i razvijeni, a deca ne raspolažu iskustvom, znanjima i veštinama da adekvatno štite svoj integritet. Informacije o rizicima nekontrolisanog i nekritičnog korišćenja interneta i načinima samozaštite i zaštite dece retko su i nedovoljno dostupne deci i odraslima. Rezultat je sve veći broj dece žrtava nasilja i zloupotrebe na internetu i sve ozbiljnije forme zloupotrebe i nasilja.

Deca provode sve više vremena u virtuelnim aktivnostima, dok se vreme koje potroše na druge kreativne aktivnosti smanjuje i nestaje. Roditeljska kontrola vremena potrošenog na virtuelne aktivnosti i njihovog kvaliteta je slaba ili potpuno izostaje.

Deca i mladi često nekritički stupaju u onlajn komunikaciju sa osobama koje ne poznaju i javno objavljuju svoje lične podatke, kao i svoje (ali i tuđe) informacije lične prirode koje mogu postati predmet zloupotrebe. Onlajn aktivnosti dece i mladih i informacije koje su objavili na internetu najčešće ostaju nepoznate njihovim roditeljima ili drugim odraslim osobama koje o njima brinu, a istovremeno dostupne širokom krugu ljudi,

najčešće vršnjacima, ali i internet predatorima. Iako virtuelne, ove aktivnosti proizvode realne, uglavnom ugrožavajuće posledice po decu i mlade, koje opet ostaju nepoznate osobama koje deci mogu pružiti pomoć. Deca i mladi u najvećem broju slučajeva ne govore, a još manje prijavljuju zlostavljanje i zloupotrebu koju trpe preko društvenih mreža i u internet prostoru, što osnažuje izvršioce nasilja i rezultira novim ciklusom nasilja najčešće u još ozbiljnijoj formi.

Ombudsmani za decu JIE upozoravaju na sve veće rizike koji prate kretanje dece u internet prostoru i neadekvatan odgovor društva na njih. Oni podsećaju na obaveze država i njihovih organa koje su propisane nacionalnim zakonodavstvima, Konvencijom o pravima deteta, Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, Konvencijom Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja, Konvencijom o visokotehnološkom kriminalu, Direktivom Evropskog parlamenta 2011/93/EU o borbi protiv seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja dece i dečjoj pornografiji¹, preporukama Komiteta ministara o osnaživanju dece u okruženju koje stvaraju nove informacije i komunikacije², Strategijom Saveta Evrope o pravima deteta 2012 - 2015 i drugim međunarodnim dokumentima i opšteprihvaćenim međunarodnim standardima.

Ombudsmani za decu JIE smatraju da, na regionalnom, nacionalnom i lokalnom planu, treba usvojiti, primeniti i podržati sledeće mere i preporuke:

1. Zloupotreba i zlostavljanje dece u virtuelnom prostoru je - realno. U skladu sa tim, u zaštiti dece od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije na internetu primenjuju se isti propisi, pravila, principi i standardi koji se primenjuju i u zaštiti deteta od nasilja u "realnom životu", prilagođeni specifičnostima virtuelnog prostora.
2. Organi javne vlasti treba da, u saradnji sa pružaocima internet usluga, definišu strategije i planove zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije na internetu i zaštitu dece od štetnih sadržaja. Ova dokumenta treba da pokažu "nultu toleranciju" prema elektronskom nasilju i da precizno definišu aktivnosti kako bi se efikasno i pravovremeno sprečio/prekinuo svaki oblik zlostavljanja i zloupotrebe deteta u virtuelnom prostoru, počinitelac identifikovao i priveo pravdi, a žrtvi obezbedile mere rehabilitacije. Strategije i planovi treba da obezbede i sveobuhvatne mere zaštite dece od štetnih sadržaja na internetu koji negativno utiču na rast, razvoj i dobrobit dece.
3. Organi javne vlasti treba da usvoje specifična pravila o pristupu dece internet kafeima, igraonicama i drugim objektima koji nude upotrebu interneta, u cilju zaštite dece od nepravilne upotrebe interneta i opasnosti koje ona nosi. Potrebno je uspostaviti kriterijume za davanje dozvola za rad objekata koji su prilagođeni deci, koji će ispuniti propisane zahteve kao što su odgovarajući nadzor, posebni fileri, vremenska ograničenja korišćenja interneta, zabrana ulaska dece mlađeg uzrasta posle ponoći, itd.
4. Treba uspostaviti efikasne mehanizme dostupne deci i odraslima za prijavljivanje i podnošenje predstavljanja zbog povreda prava na internetu. Deca treba da imaju na raspolaganju savetodavne službe koje će im pružati podršku i savetovati ih kako da reaguju u slučaju nasilja ili povrede prava na internetu

¹ Directive 2011/93/EU on combating sexual abuse and sexual exploitation of children, and child pornography, OJ L 335 of 17.12.2011

² Recommendation CM Rec(2006)12 on empowering children in the new information and communications environment

5. Obaveze organa vlasti ne umanjuju roditeljsku odgovornost da postave deci granice u korišćenju interneta i pažljivo prate kvalitet internet sadržaja u koje su njihova deca uključena.
6. Organi javne vlasti treba da, uz učešće dece i mladih, osmisle i sprovedu javne kampanje radi podizanja svesti javnosti, posebno dece i mladih, roditelja i profesionalaca koji rade sa decom, o rizicima od nasilja na internetu i merama zaštite i samozaštite. Kampanje posebno treba da budu usmerene na podizanje svesti o sledećem:
 - deca i mladi treba da čuvaju poverljivost ličnih podataka i drugih ličnih informacija, a na internetu objavljuju samo one informacije koje ne mogu biti zloupotrebene, niti mogu ugroziti ili urušiti detetovu onlajn ugled i ugled u društvu i vršnjačkoj grupi;
 - deca i mladi treba da bez odlaganja prijavljuju svaki oblik nasilja koji pretrpe putem interneta i drugih medija roditeljima, osobama od poverenja, odnosno nadležnim organima;
 - svako je dužan da se uzdrži od učešća u aktivnostima koje podstiču ili predstavljaju nasilje prema drugima i eksploataciju drugih osoba preko interneta i drugih medija;
 - obaveza je svih da upozore odgovorne i druge organe na postojanje internet stranica sa sadržajima koji su štetni po decu.
7. Pružaoci internet i komunikacionih usluga i mediji treba da budu svesni svoje značajne uloge u promociji i obrazovanju o dečjim pravima i zaštiti prava deteta u informatičkom i medijskom prostoru. Oni treba da svoje poslovne politike usklade sa principom najboljih interesa deteta i ulože više napora u prevenciji nasilja nad decom i njihove zaštite od svih oblika zlostavljanja i zanemarivanja.
8. Organi javne vlasti treba da, uz aktivno učešće dece i mladih, profesionalaca i pružalaca internet i komunikacionih usluga, osmisle programe edukacije dece o ponašanju u internet prostoru, posebno društvenim mrežama, značaju onlajn ugleda, načinu njegovog očuvanja i zaštite i mehanizmima zaštite i samozaštite. Ovi edukativni programi treba da postanu deo svih oblika i nivoa formalnog i neformalnog obrazovanja. Nastavnici treba da budu obučeni i dobiju odgovarajuću podršku da sa decom diskutuju o upotrebi interneta, pravilima ponašanja, nedozvoljenim aktivnostima, mogućim pretnjama i načinima zaštite.
9. Organi javne vlasti treba da uspostave regionalnu saradnju u cilju pravovremene razmene informacija o slučajevima zlostavljanja i eksploatacije dece putem interneta i postavljanja na internet sadržaja štetnih po dobrobit dece. Oni takođe treba da uspostave zajedničke preventivne i interventne aktivnosti u tim slučajevima.
10. Organi javne vlasti treba da podstiču i učestvuju u razvoju novih alata za rukovanje i očuvanje privatnosti ličnih podataka dece i filtriranje i čišćenje nedostupnim sadržaja koji sadrže po decu štetne informacije. Ove aktivnosti treba da se preduzimaju uz punu participaciju dece i mladih, uvažavanje načela informisanosti deteta i poštovanje principa slobodnog protoka informacija.